

УДК 623.458(73:100)(045)

Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України, професор,
e-mail: director@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Створення Сполученими Штатами Америки мережі військових біологічних лабораторій

Секретні біолабораторії США

У статті "Біологічна зброя США — міф чи реальність?" від 10 квітня 2018 р. наведено відомості про конференцію, що відбулася 7 березня 2018 р. в Європейському парламенті й була присвячена біобезпеці та готовності Європи до загроз біологічної зброї. У ній брала участь відома болгарська журналістка Діляна Гайтанджиева, яка провела власне розслідування діяльності секретних біолабораторій США. За її інформацією, на об'єктах, що працюють під виглядом медичних центрів у 25 країнах світу, розробляють біологічну зброю.

"Під час конференції, — зауважує авторка статті, — Д. Гайтанджиева відчайдушно намагалася з'ясувати, чому в тих країнах, де розташовані американські біолабораторії, останнім часом різко зросла кількість спалахів інфекцій, а відомості про розробки, що проводяться в них, засекречені. Насамперед Діляна звернулася до помічника міністра охорони здоров'я США Роберта Кадлеца, який виступав на конференції з доповіддю.

Здавалося б, ці вкрай важливі питання відповідають заявленій темі й навіть підкріплені доказами, котрі журналістка надала учасникам конференції у вигляді об'ємистої брошури. Однак Роберт Кадлец розгубився, буквально витиснув із себе кілька слів, але так і не спромігся надати чіткої відповіді, що доволі дивно для людини, яка присвятила своє життя протидії біологічним загрозам. Європейча врятувала організатор заходу, депутат Європарламенту від Бельгії Хільда Ваутманс, яка заступилася за нього зі словами: "Тут не місце для обговорення подібних тем". Хотілося б запитати пані Ваутманс, де ж тоді місце для дискусій про безпеку континенту, як не в Європейському парламенті!

Більше того, після завершення заходу американська делегація в грубій манері не пускала в ліфт бідну журналістку, яка відчайдушно намагалася отримати відповіді на свої "незручні" запитання".

Якщо ґрунтовно ознайомитися з доповіддю Д. Гайтанджиевої в Європарламенті, можна зрозуміти, чому пан Кадлец так розгубився. У ній наведено докази того, що співробітники американських біолабораторій розробляють біологічну зброю та проводять випробування на людях, навмисно допускаючи витоки особливо небезпечних вірусів і заражаючи місцеве населення.

"Зазначені установи фінансує Агентство США зі зменшення військової загрози (DTRA) на загальну суму в 2,1 млрд доларів, — зазначає далі авторка. —

Офіційно заявлені наміри — розвиток можливостей виявлення вірусів та організація їх швидкого знешкодження. В Україні, наприклад, DTRA фінансує 13 біолабораторій. Проте уряд країни не має контролю над установами на своїй території, слухняно закриває очі на будь-які дії США, допомагає приховувати інформацію та придушує будь-які спроби народного обурення. Згідно з двосторонньою угодою, місцевій владі заборонено публічно висвітлювати "конфіденційну інформацію" за американською програмою, тоді як Пентагон, навпаки, має необмежений доступ до державних таємниць України.

Як докази журналістка наводить низку документів (фото 1, 2, 3). Примітно, що поява цих лабораторій збігається, "цілком випадково", зі спалахами серйозних інфекційних захворювань у країні, таких як гепатит А, холера, ботулізм і свинячий грип. Це призвело до великої кількості зафіксованих смертей серед місцевого населення саме в районах дислокації американських лабораторій. Лише на початку 2016 р. по всій Україні померло 364 людини від невідомої модифікації вірусу грипу, й щороку це число збільшується.

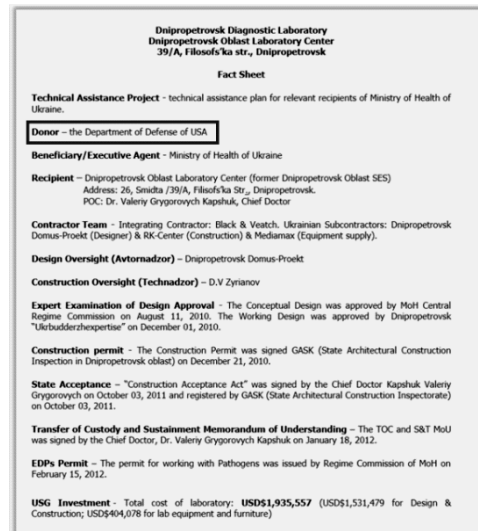

Фото 1. Документ про фінансування та будівництво однієї з біолабораторій для Міноборони США у Дніпрі

Грузія також не залишилася без уваги Пентагону. На її території розташовано Громадський дослідницький центр охорони здоров'я імені Річарда Лугара, котрий нібито проводить дослідження біоагентів (сибірської виразки й туляремії), вірусних захворювань і збір біологічних зразків для майбутніх експериментів.

У 2014 р. Центр був оснащений спеціальним обладнанням із розведення і вивчення комах, що можуть бути переносниками шкірного лейшманіозу.

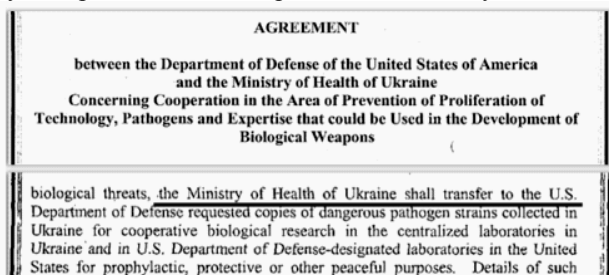

Фото 2. Угода про те, що МОЗ України зобов'язаний передавати Пентагону копії штабів небезпечних патогенів за згодою відомств

Збіг чи ні, але незабаром були зафіксовані випадки появи характерного висипання в місцевих жителів після укусу москітів, за умови, що такі екзотичні захворювання не характерні для Грузії.

Також у доповіді наведено докази, що Пентагон розробляє різні технології розпилення біологічної зброї, у тому числі за допомогою вибухових речовин і біоаерозольних розпилювачів. Так, навесні 2017 р. жителі Чечні повідомляли про безпілотник, що розпилював білий порошок на кордоні з Грузією. Ані грузинська прикордонна служба, ані американський персонал не коментували подію".

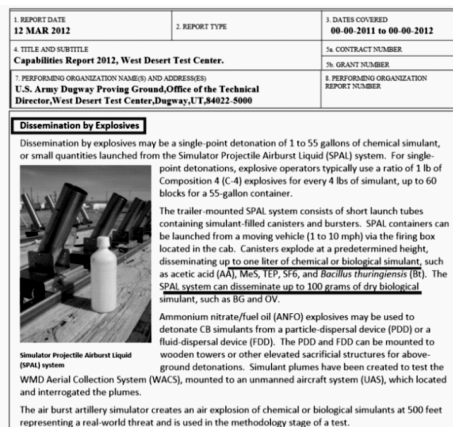

Фото 3. Розпилення за допомогою вибухівки

Окрім того, Центр близькосхідних досліджень у Болгарії опублікував статтю Д. Гайтанджисєвої "Тасмні біолабораторії Пентагону", в якій поінформував про розроблення біологічної зброї США в лабораторіях, що діють під виглядом медичних центрів у багатьох країнах світу на Близькому Сході, у Південно-Східній Азії, Африці, а також у Грузії та Україні. Болгарська журналістка викрила факти постачання американцями болгарської зброї "Аль-Каїд" та іншим ісламським терористам у Сирії як морськими, так і повітряними шляхами.

Д. Гайтанджисєва традиційно підтверджує факти, викладені в статтях, документами. Однак у Болгарії, чие керівництво постійно заявляє про демократію, встановлену в країні, жодної реакції на її заяви не було. Якщо, звичайно, не брати до уваги той факт, що журналістку викликали до Державного агентства національної безпеки, проте не для того, аби уточнити шляхи постачання

болгарської зброї екстремістам у Сирії, а щоб з'ясувати, звідки стався витік інформації про це.

Д. Гайтанджисєва скористалася правом, наданим їй болгарським законодавством, і відмовилася розкрити джерела інформації, через що згодом її було звільнено з газети "Труд", де вона працювала. Досі жоден офіційний представник Болгарії не спростував факти, викладені у викривальних статтях журналістки. До суду за наклеп на неї також ніхто не подав. Це стало ще одним доказом того, що інформація про постачання болгарської зброї ісламським бойовикам відповідає дійсності.

На жаль, доповідь Д. Гайтанджисєвої, що містить підтвержені факти про проведені США випробування біологічної зброї, так і не привернула уваги громадськості. Страшно уявити, з якими наслідками може зіткнутися населення окремого регіону в разі масового застосування Сполученими Штатами бойових вірусів, розроблених та апробованих у цих лабораторіях.

Є докази того, що США відкривають медичні центри в різних країнах, нібито піклуючись про охорону здоров'я їх населення, а насправді працюють над новими видами біологічної зброї. На жаль, до списку з 25 держав, де створено такі лабораторії, входить і Україна.

Експерименти, котрі проводять американці, розробляючи біозброю за кордоном, пов'язані з тим, що на відміну від інших видів зброї масового знищення, вона має властивість самовідтворення, і навіть невеликий витік спроможний призвести до масштабних епідемій. До того ж у країнах, керівництво яких є слухняними маріонетками США, можна неофіційно тестувати її на місцевому населенні без його згоди. Крім того, в такий спосіб зручно приховати той факт, що США порушують ними ж підписану Женевську декларацію 1972 р., що забороняє розроблення й виробництво біологічної зброї.

"Бактеріологічний кордон": від України до Казахстану

Мережа біолабораторій Пентагону, створених США в колишніх республіках СРСР у межах Програми зменшення біологічної загрози (програма Нанна — Лугара) й Біологічної програми спільної участі (Cooperative Biological Engagement Program, CWEP), є латентною біологічною війною.

У відкритті та подальшій роботі мережі біолабораторій беруть участь: Асоціація біологічної безпеки Центральної Азії та Кавказу (використовується Вашингтоном для глобального аналізу ситуації за допомогою біологічних розробок науковців регіону, моніторингу біологічного потенціалу країн СНД); Інститут медичних досліджень інфекційних хвороб армії США (USAMRIID, Форт-Детрік); Агентство зі зменшення військової загрози (DTRA), підрозділ Пентагону; Фонд цивільних досліджень та розвитку США, що активно залучає фахівців із протичумних установ СНД під егідою Білого дому; Міжнародний науково-технічний центр, контрольований Держдепом США. Одним із керівників є Е. Ч. Вебер, головний радник міністра оборони Сполучених Штатів і досвідчений російськомовний фахівець із роботи на

пострадянському просторі, який свого часу керував видаленням збройового урану з Казахстану й Грузії.

Україна стає полігоном для біологічних випробувань? Конвенція про заборону розроблення, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та їх знищення (КЗБТЗ), ухвалена 1972 р., формально заборонивши цей вид озброєння, на практиці не змогла забезпечити всеосяжного режиму його нерозповсюдження, адже бракувало обов'язкового механізму контролю за виконанням положень цього документа. Розроблення протоколу до Конвенції, що передбачав можливість взаємних перевірок, розпочалося 1995 р. Однак через п'ять років, коли робота завершувалася, США заблокували її та в односторонньому порядку вийшли з переговорів. Водночас Пентагон, посилаючись на зростання загрози біотероризму, вдався до масштабного розширення системи закритих військових біологічних об'єктів, у тому числі й за кордоном.

Наприкінці минулого року було ухвалено Стратегію Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) на період до 2025 р., що передбачає створення механізмів нейтралізації зовнішніх загроз, зокрема й бактеріологічного характеру. Як наголошено в документах ОДКБ, особливу активність у галузі біологічних дослідів, що мають, по суті, прикладний військовий характер, останнім часом американці розгорнули на пострадянському просторі.

Сполучені Штати й раніше мали досвід створення військово-біологічних об'єктів в Африці (Кенія, Єгипет), Латинській Америці (Бразилія), Південно-Східній Азії (Таїланд). Експерти зазначають, що вибір нової територіальної зони зумовлений безпосередньою близькістю до кордонів Росії — одного з основних геополітичних конкурентів США. По її периметру доволі активно формується "бактеріологічний кордон", що становить серйозну загрозу для національної безпеки країн, котрі стали майданчиками для подібних "наукових пошуків". Той факт, що, американські військові виявляють підвищену цікавість до держав із відносно безпечною епідеміологічною ситуацією, хоч зазвичай спалахи смертельних інфекцій фіксуються в Африці й Південній Азії, викликає багато запитань.

Робота в цьому напрямі розпочалася з укладання з країнами СНД різноманітних угод у рамках Програми зменшення біологічної загрози (програма Нанна — Лугара) та Біологічної програми спільної участі — SWEP. Процес відбувався за обов'язкової участі підрозділу Пентагону — Агентства зі зменшення військової загрози та Інституту медичних досліджень інфекційних хвороб армії США, прозваного "лабораторією смерті".

Уся діяльність подавалася під виглядом нейтралізації небезпечних штамів вірусів і бактерій, що збереглися в республіканських лабораторіях із радянських часів. Базові центральні референс-лабораторії (ЦРЛ) Сполучених Штатів, доповнені мережею менших зональних станцій, від 2010 р. діють в Україні, від 2011 р. — у Грузії, а від 2016-го — також у Казахстані, Вірменії, Азербайджані, Узбекистані, Киргизстані й Таджикистані. Ці об'єкти повністю фінансує Агентство DTRA на загальну суму понад 2 млрд дол. Канада здійснила спробу створити ЦРЛ у Киргизії. До

програм співпраці зі Сполученими Штатами у військово-біологічній сфері залучені Вірменія, Азербайджан, Узбекистан.

У **Грузії** в с. Олексіївка, що в передмісті Тбілісі, функціонує лабораторія Громадського дослідницького центру охорони здоров'я імені Річарда Лугара (після неодноразових протестів Росії передана Національному центру з контролю за інфекційними захворюваннями Грузії). Також у республіці модернізовано регіональні санепідстанції, крім того, працюють біологічні об'єкти, підконтрольні Пентагону: тбіліський Національний центр із контролю за інфекційними захворюваннями; Центр підтримки зменшення військових загроз у Кутаїсі; сховище високонебезпечних біосубстанцій на військовій базі поблизу Тбілісі; Рослинна лабораторія в Кобулеті; Інститут мікробіології, вірусології та бактеріофагів у Тбілісі. Створено банк збудників небезпечних, із тяжким перебігом захворювань.

У **Казахстані** завершено будівництво Центральної референс-лабораторії американською компанією АЕСОМ (головним підрядником Агентства зі зменшення військової загрози) на базі Казахського наукового центру карантинних і зоонозних інфекцій імені М. Айкімбаєва в Алматы. Доповнюватиме казахську ЦРЛ нова станція раннього оповіщення про спалахи захворювань у Центральній Азії, створена на базі Науково-дослідного сільськогосподарського інституту. На її будівництво США виділили 5,6 млн дол. У 2001 р. уряд Казахстану сформував міжвідомчу комісію з проведення дослідницьких робіт і запобігання поширенню випробуваних біологічних засобів на острові Відродження в Аральському морі. У реалізації проєкту взяло участь Агентство DTRA.

У 2013 р. в **Азербайджані** в Баку споруджено ЦРЛ із третім рівнем біологічної безпеки, що спеціалізується на дослідженні патогенних мікроорганізмів у зразках людського й тваринного походження. Будівництво також спонсорувало DTRA.

6 квітня 2016 р. посол США у **Вірменії** Р. Мілс і тодішній міністр охорони здоров'я республіки А. Мурадян взяли участь у церемонії відкриття в Тавушській області регіональної лабораторії Національного центру з контролю і профілактики захворювань МОЗ Вірменії. У заході також брав участь представник Агентства DTRA Л. Брукс.

Діяльність лабораторії фінансувало DTRA в рамках реалізованої у республіці програми співпраці у сфері біології. Посол Сполучених Штатів у Вірменії наголосив, що ця програма — одна з найбільших ініціатив американського уряду в цій країні.

Навесні 2016 р. в Іджевані за підтримки Сполучених Штатів завершено реконструкцію лабораторії Національного центру з контролю і профілактики хвороб МОЗ Вірменії. 13 липня 2016 р. за сприяння Агентства DTRA в районі Аван м. Єреван було відкрито Центральну референс-лабораторію в присутності директора управління DTRA д-ра Е. Джордж. За її словами, для повного будівництва референс-лабораторії з дослідження особливо небезпечних патогенів Міністерства сільського господарства Республіки Вірменії було внесено 4,1 млн дол., а на ремонт референс-лабораторії Національного центру з контролю

і профілактики захворювань МОЗ Вірменії уряд США не пошкодував 9,8 млн дол. Додатково 1,7 млн дол. було надано на придбання обладнання та меблів.

А наступного дня, 14 липня 2016 р., у м. Гюмрі Ширакської області, за участю директора управління DTRA Е. Джордж і представників місцевого самоврядування, відбулася церемонія відкриття Ширакської регіональної лабораторії Національного центру з контролю і профілактики захворювань МОЗ Вірменії. У її реконструкцію уряд США інвестував 2,7 млн дол., ще 340 тис. дол. було виділено на придбання меблів та обладнання.

Подібні об'єкти 2017 р. було відкрито у Лорі, Гехаркунікській і Сюнікській областях.

З якою метою будуються мікробіологічні лабораторії у Вірменії за підтримки військового відомства Сполучених Штатів, адже ці країни не уклали ратифікованого договору, згідно з яким підрозділи військового призначення МО США мають право дислокуватися на території Вірменії?

У Молдові 2008 р. за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) відкрито Центральну референс-лабораторію в Кишиневі в рамках проєкту "Попередження ВІЛ / СНІДу та гепатитів В, С".

У Таджикистані західні компанії, афілійовані з оборонною промисловістю США, сформували мережу бактеріологічних лабораторій у Согдійській і Хатлонській областях, м. Душанбе та республіканській туберкульозній лікарні "Шиф" у Вахдаті. До цих об'єктів вхід дозволено лише фахівцям Програми розвитку ООН (ПРООН).

В Узбекистані Національну референс-лабораторію відкрито 2007 р. за фінансової підтримки USAID. У 2011 р. DTRA виділило кошти на спорудження двох діагностичних лабораторій другого рівня біологічної безпеки в Андижані та Фергані. Всього на території Узбекистану функціонують 10 біологічних лабораторій Агентства.

Щодня на екранах телевізорів і в електронних ЗМІ обговорюють теми нарощування угруповання НАТО в Східній Європі й антиросійські санкції. При цьому значно менше уваги приділено іншій проблемі: військове відомство Сполучених Штатів завершує процес оточення Росії біологічними лабораторіями подвійного призначення.

Яку мету ставлять перед собою США?

Сполучені Штати декларують винятково цивільне призначення діяльності референс-лабораторій, котрі створюють національні органи охорони здоров'я для діагностики особливо небезпечних інфекцій та протидії їх поширенню. Однак усі об'єкти зводяться на кошти Міністерства оборони США, що виділяє на ці потреби сотні мільйонів доларів. Ці суми значно вищі за витрати на подібні цивільні установи, тому є всі підстави вважати, що там може бути розміщено дороге устаткування подвійного призначення. Число співробітників — від 50 до 250 осіб — суттєво перевищує кількість персоналу, необхідного для обслуговування аналогічних автоматизованих цивільних лабораторій.

Керівниками цих об'єктів часто призначають осіб з-поміж лояльних до політики Вашингтона військових

чи співробітників спецслужб. Йдеться, як вважають західні експерти, про створення системи "БіОПРО", спрямованої проти провідних держав континенту, в тому числі Китаю, Південної і Північної Кореї та Японії. Фахівці зауважують про переорієнтацію колишніх радянських республік на американські стандарти санітарно-епідеміологічного нагляду й створення центрів біологічного моніторингу, підконтрольних США.

Отже, ці країни віддають на відкуп американцям право оцінювати рівень біологічних загроз на своїй території та ухвалювати рішення щодо відповідних заходів протидії. В Україні, наприклад, DTRA фінансує та повністю контролює 13 лабораторій, де, за повідомленнями місцевої преси, таємно від громадськості проводяться секретні дослідження та експерименти, що не стосуються ані збереження врожаїв від навали "шкідників і комах", ані зміцнення здоров'я населення. Радше навпаки, зафіксовано чимало випадків поширення в країні "невдомих" епідемій і масових захворювань людей і домашньої худоби.

Сполучені Штати продовжують активно розвивати військово-біологічну діяльність у регіоні, створюючи на території пострадянських країн мережі референс-лабораторій, де під гаслами захисту населення від смертельних вірусів і хвороб американські "вчені" розробляють сучасну біологічну зброю.

Експерти зауважують про високі ризики для населення від реалізації регіональних проєктів у сфері військової біології. Йдеться про проблеми гарантування біологічної безпеки, що незаслужено посідають одне з останніх місць у списку пріоритетних завдань української влади.

Не оминули США увагою й Казахстан. На його території відбувається формування мережі підконтрольних Пентагону науково-дослідних установ також під закидом "зміцнення здоров'я нації" та досягнення екологічної безпеки. Як повідомляють місцеві ЗМІ, чотири з дев'яти наукових центрів, що входять до цієї структури, вже реконструйовано та обладнано необхідним устаткуванням у рамках програми "спільних біологічних досліджень".

В Узбекистані відповідно до двосторонньої угоди американці здійснили модернізацію низки місцевих діагностичних лабораторій, створених на базі Республіканського інституту епідеміології, мікробіології та інфекційних захворювань, ветеринарного центру та інших подібних структур. За інформацією місцевої преси, на базі Науково-дослідного інституту вірусології нещодавно було відкрито ще й сучасну ЦРЛ, на додачу до двох аналогічних лабораторій, споруджених раніше на кошти DTRA. Будівництво таких об'єктів на теренах держав пострадянського простору за активної участі військового відомства США свідчить про те, що західні стратеги не лише не відмовилися від програм зі створення біологічної зброї, а й активізували роботу в цьому напрямі.

У різноманітних центрах та лабораторіях Пентагон фактично реалізує проєкти, пов'язані з епідеміологічним моніторингом збудників небезпечних хвороб і вірусів, їх резистентності до антибіотиків та інших засобів захисту. Фахівці також вивчають питання чутливості до нових біологічних форм місцевого насе-

лення. Як зазначають закордонні ЗМІ, через мережу біологічних об'єктів, здатних виробляти бактеріологічну зброю масового ураження, Вашингтон і його союзники можуть розв'язувати завдання нейтралізації геополітичних конкурентів і противників, проводити диверсійні операції, що мають завдати шкоди їх економіці та людським ресурсам.

Результати досліджень у цих лабораторіях, стверджують вчені, можуть бути використані для створення нових видів біологічної зброї, що діє вибірково й здатна вражати групи людей за їхнім генотипом. Окрім того, експерти вбачають певні ризики в тому, що США мають змогу посилювати залежність пострадянського регіону, КНР та Ірану від продукції західної фармацевтичної індустрії. Генна інженерія Сполучених Штатів досягла надзвичайно високого рівня, і в майбутньому вони зможуть пропонувати лікарські препарати від захворювань, штучно синтезованих чи модифікованих за допомогою мережі референс-лабораторій.

Особливості біологічних лабораторій, створених США

Хоча Сполучені Штати наполягають на мирному призначенні своїх численних лабораторій, їх діяльність може бути використана, і ймовірно, вже використовується, з ворожою для певних країн метою. Наступні факти уможливають такі припущення:

1. Усі об'єкти зводяться на кошти Міністерства оборони США, а не Міністерства охорони здоров'я. За своєю вартістю — це нині найдорожчі об'єкти, котрі фінансує американський уряд у регіоні (витрати на ЦРЛ в Україні сягають понад 175 млн дол., у Грузії — 150 млн, у Казахстані — 130 млн), що свідчить про пріоритетність цієї програми для Вашингтона. Саме американське військове командування ставить перед ЦРЛ наукові завдання та одержує від них систематизовану інформацію. При цьому не тільки сторонні спостерігачі, а й безпосередні виконавці наукових робіт на місцях можуть не розуміти, який кінцевий результат матимуть проведені біологічні дослідження — мирний чи наступальний. З огляду на специфіку галузі, це зрозуміло тільки замовнику, тобто Пентагону.

2. Практика використання американцями подібних об'єктів доводить, що вони виведені з-під національного контролю, функціонують у закритому режимі. Лабораторії укомплектовують іноземним персоналом, зокрема й таким, що має дипломатичний імунітет, а цивільні представники місцевої системи охорони здоров'я позбавлені прямого доступу до цих об'єктів. Число їх співробітників, що становить від 50 до 250 осіб, значно перевищує кількість персоналу, необхідну для обслуговування автоматизованих цивільних лабораторій.

Об'єкти, котрі фінансують Сполучені Штати на пострадянському просторі, є частиною глобальної світової системи лабораторій Вашингтона. У багатьох країнах, де зведено такі комплекси, виникають подібні проблеми. Зокрема, 2010 р. Індонезія наполягла на закритті медичного наукового підрозділу ВМС США NAMRU-2, діяльність якого уряд жодним чином не контролював, хоча об'єкт було розташовано в комп-

лексі будівель Міністерства охорони здоров'я країни. У Джакарті було зафіксовано проведення засекречених експериментів і несанкціонований моніторинг національних досліджень. Причинами рішення також стали вимоги американської сторони надати дипломатичний статус співробітникам лабораторії та її відмова передати на безоплатній основі результати досліджень відібраних на індонезійській території зразків вірусу "пташиного грипу" H5N1. Міністр охорони здоров'я країни С. Ф. Супарі тоді висловила побоювання, що результати роботи NAMRU-2 зі зразками місцевих патогенів США використовуватимуть під час створення біологічної зброї чи для комерційного просування у слаборозвинені країни вакцин західних фармацевтичних компаній.

3. Керівниками об'єктів часто призначають осіб з-поміж лояльних до політики Вашингтона військових чи співробітників спецслужб. Наприклад, ЦРЛ у Тбілісі раніше очолювала шеф грузинської розвідки А. Жванія. Можливим главою Алматинської ЦРЛ називають К. Алібекова (Кен Алібек) — колишнього радянського військового мікробіолога-"перебіжчика", який тривалий час працював у США у сфері біологічної зброї та біотероризму.

4. ЦРЛ створюють у містах або поблизу великих міст-мільйонників (Одеса, Київ, Харків, Алмати), морських портів (Одеса), аеропортів (Тбілісі) чи в сейсмонебезпечних, 9-бальних, зонах (Алмати). З погляду безпеки їх місце розташування є надзвичайно вразливим, як-от казахська лабораторія, розміщена в регіоні з підвищеним ризиком екстремістської загрози. Проте з позиції близькості транспортно-логістичних вузлів розташування ЦРЛ вигідне для американців.

5. Постає запитання, чому американські військові, хоч зазвичай спалахи небезпечних інфекцій фіксують в Африці й Південній Азії, виявляють підвищену цікавість до країн із відносно стабільною епідеміологічною ситуацією, однак розташованих поблизу кордонів основних геополітичних конкурентів США?

Мета й завдання США в зазначеному напрямі

Агентство DTRA МО США відповідає за протидію загрози, котру становить зброя масового знищення, охоплюючи підготовку заходів і розроблення засобів захисту Збройних сил і населення США та їх союзників у разі її застосування. Дата створення — 1 жовтня 1998 р. у ході реорганізації МО США та об'єднання раніше створених Агентства зі спеціальних озброєнь, Агентства інспекцій на місцях та Управління технологічної безпеки, а також Програми зменшення біологічної загрози (програми Нанна — Лугара).

DTRA здійснює роботу за чотирма основними напрямками:

1. Розроблення технологій та устаткування для своєчасного виявлення фактів використання зброї масового знищення у воєнних конфліктах і мінімізації її впливу на Збройні сили США, а також для своєчасного виявлення й запобігання незаконному транскордонному переміщенню компонентів зброї масового знищення.

2. Сприяння в підтримці безпеки ядерних арсеналів США, зокрема оцінювання їх стійкості до по-

тенційних терористичних загроз і розроблення заходів із вдосконалення механізмів гарантування їх безпеки.

3. Здійснення інспекцій у межах двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угод у сфері контролю над озброєннями за межами США й виконання зобов'язань американського уряду щодо проведення закордонних інспекцій на своїй території.

4. Реалізація Програми спільного зменшення загрози та Глобального партнерства в рамках проєктів за участю МО США (фінансування робіт зі знищення виведених зі складу Військово-морського флоту Росії атомних підводних човнів та інших носіїв ядерної зброї; підвищення безпеки її сховищ, підприємств і науково-дослідних інститутів біологічного комплексу в Росії й інших країнах СНД).

Агентство DTRA також уповноважено брати участь у розробленні операцій МО США проти об'єктів можливого виробництва зброї масового знищення та його компонентів за кордоном. У 2007 р. штат DTRA становив 1955 військових і цивільних співробітників, а бюджет — 2,68 млрд дол.

Центри з контролю та профілактики захворювань США

У 1946 р. у Сполучених Штатах при Департаменті громадського здоров'я (U. S. Public Health Service) було створено Центр із контролю за епідемічними захворюваннями (Communicable Disease Center, CDC). Підрозділ займав один із поверхів офісної будівлі в м. Атланта (штат Джорджія). У той час Джорджія була епіцентром захворювання на малярію в США, а отже основне завдання нового підрозділу становила ерадикація цих процесів у країні. У той час CDC виконував роль, подібну радянській санепідстанції: співробітники ходили по домівках і розпилювали інсектицид. Окрім того, Центр вживав профілактичних заходів для запобігання черевному тифу, що завдавав великої шкоди тогочасній військовій машині США.

У 1957 р. підрозділ Департаменту громадського здоров'я, що здійснював контроль за венерологічними інфекціями, було інтегровано в CDC, до якого 1960 р. приєднався і Центр контролю за туберкульозом.

У 1963 р. CDC створив програму з вакцинопрофілактики населення, що дала змогу провести щеплення проти найнебезпечніших у той час епідемічних захворювань, зокрема поліомієліту, серед широких верств американців.

У 1970 р. організацію було перейменовано в Центр контролю за захворюваннями (Center for Disease Control), а повну нинішню назву — Центр із контролю та профілактики захворювань (The Centers for Disease Control and Prevention) CDC дістав 27 жовтня 1992 р., коли Конгрес США доповнив її словом "prevention" (англ. профілактика, запобігання).

У травні 1994 р. представники Центру визнали свою безпосередню участь у розробленні біологічної зброї. Зокрема, впродовж 1984—1989 рр. ця організація готувала для військових операцій в Іраку такі агенти, як ботулотоксин, віруси лихоманки Західного Нілу, збудників чуми й лихоманки Денге. CDC і донині зберігає у своїй лабораторії зразки збудників натуральної віспи, ліквідованої в усьому світі наприкінці минулого століття.

Нині повноваження CDC значно розширилися, охоплюючи, крім епідемічно значущих інфекцій, хронічні захворювання, питання інвалідності, профпатології, проблем здоров'я, пов'язаних із забрудненням довкілля, й навіть загрози біотероризму.

Система лабораторних комплексів по периметру кордонів Росії дасть Пентагону змогу розв'язати низку завдань:

1. Збирати інформацію (про територіальні мікроорганізми, ендемічні патогени, засоби боротьби з ними, канали поширення захворювань), що потенційно матиме цінність для створення нового покоління наступальної біологічної зброї вибіркової дії, ефективної проти Росії, Ірану й КНР.

2. Проводити диверсійні операції, що мають завдати шкоди економіці (знищення поголів'я худоби, дискредитація продукції держави на світових ринках) і людському потенціалові Росії — йдеться про зниження імунітету та здатності до відтворення. Однією з перших таких диверсій міг бути спалах африканської чуми свиней на півдні та в центрі Росії у 2012—2013 рр. Атипична стійкість до умов північних широт, найімовірніше, була щеплена вірусу в американській ЦРЛ у Грузії, звідки він поширився й де тривали роботи з відповідним штамом. Подібні операції США широко практикували й раніше, наприклад, проти Куби.

3. Проводити випробування біологічних розробок у районах, наближених до території потенційних супротивників (зокрема, відстежувати вірулентність, шляхи поширення та інші властивості збудників небезпечних хвороб).

4. Посилювати залежність Росії, КНР та Ірану від продукції західної фармацевтичної індустрії, аби в майбутньому пропонувати лікарські препарати від захворювань, штучно синтезованих чи модифікованих за допомогою мережі ЦРЛ, з огляду на те, що генна інженерія в США досягла надзвичайно високих результатів.

5. Обходити обмеження, накладені Женевською конвенцією 1972 р. про заборону бактеріологічної й токсичної зброї, відмовляючи іноземним інспекторам у доступі до об'єктів за межами національної території (американці послідовно ухиляються від створення верифікаційного механізму в межах КЗБТЗ, у тому числі від підписання укладеного 2001 р. за ініціативою Москви відповідного протоколу до Конвенції). Не бояться протестів американської громадськості та наслідків порушення власного законодавства в цій сфері.

6. Дістати доступ до результатів радянської військово-біологічної програми. Наприклад, колекції збудників небезпечних хвороб (у тому числі бойові штами мікроорганізмів, створені в СРСР) в обмін на американську допомогу передали Україна, Грузія, Азербайджан і Казахстан. Це унікальний продукт діяльності радянських науковців, що створювався протягом кількох десятиліть, котрий, окрім іншого, дає змогу скласти уявлення про сучасний військово-біологічний потенціал цих держав і передбачити відповідні засоби захисту.

Надійшла до редакції 23 квітня 2020 року